

# עלים

## עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

שנה שישית: גליון טו | פרשת שמות | כ"א טבת ה'תשפ"ו

### עלה נבואה

למה נס משה מפני הנחש

ע"פ ספר שירת יוסף על ספר שמות מאת הר"ה ג'ר' יחזקאל רוטשטיין שליט"א

וישלכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו (ד, ג).

המהרי"ל דיסקין הקשה האיך נס משה מפני הנחש, הרי משה היה עומד ומדבר לפני ה', ותנן בברכות (ל, ב) אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק, ונבואה היא כעומד לפני ה' [כמש"כ בחדושי מרן רי"ז הלוי בפרשת בראשית (ג, ח)], וא"כ האיך נס משה מפני הנחש. וכע"ז הקשה האבן עזרא בפרשת כי תשא (לד, ח), דכתיב שם 'וימהר משה ויקד ארצה', וצ"ב למה עשה הקידה במהירות, והאבן עזרא שם הביא ש'יריקי מוח' אמרו כי חשש משה רבינו שמא ימשיך ה' וימנה עוד דורות שעליהם יפקוד את עון האבות, לכן מיהר לקוד ולהפסיק הדיבור, וכתב האבן עזרא וז"ל, וזאת טעות גדולה, כי אין הדעת סובלת להפסיק הוא דברי ה' בעוד שהיה מדבר, כי היה בן מות לשעתו עכ"ל. הרי דאין להפסיק הדיבור בשעה שמדבר עם הקב"ה.

והמהרי"ל דיסקין תירץ שמה רבינו עשה כל זה בענוותנותו הגדולה, והיינו כאשר ראה מרע"ה שהמטה נהפך לנחש, היה סבור שבה העת ושרצון השי"ת שילך מאן, וכן עשה וינס משה מפניו ע"ש. ובחדושי הגר"י יחיאל מיכל פיינשטיין זצ"ל תירץ שזה תלוי בהא דקיי"ל בתפלה דלא יפסיק (ע"י שו"ע סימן קד סעי' ב-ג) אם היינו דוקא בדיבור או גם הילוך הוי הפסק, ואי נימא כהרמ"א שם דהליכה לא הויא הפסק א"ש, דכאן לא היה הפסק דיבור אלא שנס מפניו.

אמנם נראה ליישב עפמ"ש המשך חכמה כאן, דהנה בכל דיבור של הקב"ה למשה בפסוקים אלו כתיב 'ויאמר', (פסוקים ב, ג, ד, ו, ז), ואילו בפסוק ה' דכתיב 'למען יאמינו כי נראה אליך' לא כתיב בלשון 'ויאמר'. וכתב המשך חכמה טעמא דמילתא, שהקב"ה אינו מיוחד שמו על הרעה, ונחש וצרתה הם דברים רעים, נמצא שבאותה שעה נפסקה הנבואה, והוצרך הקב"ה לאמירה חדשה ונבואה חדשה אח"כ, אבל בפסוק ה' וחי' שלא היה ענין רעה, לא נפסקה אמירתו, ומה"ט לא כתיב 'ויאמר' שהוא המשך בנבואה. ולפ"ז נמצא שבשעה שהמטה נתהפך לנחש פסקה הנבואה למשה, ובאותה זמן לא היה כעומד לפני ה', ושיפר נס משה מפני הנחש.

### עלה מידות

המידות והיראה

ע"פ קונטרס רשפי אש על עניני לימוד התורה ועבודת ה' מאת הגאון רבי שלמה פייזל שוסטל שליט"א יצא לאור ע"י הרה"ג ר' אברהם גאטעסמאן שליט"א

במדרש רבה (שמות א, טו) עה"פ ותיראן המילדות את האלקים, ד"א ותיראן המילדות קשטו עצמן למעשה זקנן זה אברהם כמה שהקב"ה מעיד עליו כי עתה ידעתי כי ירא אלקים וגו', אמרו, אברהם אבינו עליו השלום פתח לו פונדק והיה זן את העוברים ואת השבים בני אדם ערלים, ואנו לא דיינו שאין לנו להאכילן אלא להרוג אותן, אנו נחיה אותן, עכ"ל המדרש. הנה רואים מדברי המדרש שמדת ההטבה והחסד שהיתה באברהם אבינו וכן במילדות העבריות שלמדו ממעשיו, יש לה ענין ליראת שמים, וכדאסמין לה המדרש אקרא דעתה ידעתי כי ירא אלקים אתה, אלמא שזה מענינא להיותו פותח פונדק וזן בני אדם. וצריך לבאר השייכות של הטבה עם בני אדם ליראת שמים.

ונראה עפמ"ש"כ בסידור הגר"א (תפלת שחרית) על הפסוק יראת ה' טהורה, שיראת ה' ומצוותיו "מטהרים את האדם מכל סיג ושמץ". ויתכן על פי דבריו, שהאדם הרי נברא בצלם אלקים, ובצלם טמון כח מדותיו של הקב"ה להיות רחום וחנון וכו', וזה יש בכחו להשפיע על האדם למען תהיה נפשו מטהרה ומזוקקה בטבע, דוגמת מדותיו של הקב"ה. אלא שע"י מעשי האדם הרעים מתלכלכת נפשו ושמץ החטאים, וכאשר נפשו מלוכלכה אז נאבד מן הצלם כחו להשפיע על האדם ומתקלקלות ונפגמות מדותיו. אך יראת ה' היא טהורה, ובכחה לטהר ולנקות את נפש האדם מהסיג והפגם עד שתשוב אליה השפעת הצלם כבראשונה, להיות זכה טהורה ומתוקנה בכל מדה נכונה. והוא מה שרואים אצל הגדולים שמדותיהם המה כטבע להם, כי בזה שנזדככה נפשם ביראתם את ה' באמת שבה להיות כקדמותה, נקיה וטהורה מכל סיג ושמץ.

ביטוי נפלא לזה ראיתי מובא מהגאון רבי אברהם הכהן פאם זצ"ל שאמר בהספדו על הגאון רבי אליהו משה שיסגאל זצ"ל [שהיה גאון וקדוש ובעל מדות נפלא] לעת כלות השלושים להסתלקותו, "אני מתיירא שיתבעוני בשמים: 'הרי הכרת אדם כמו הרב אליהו משה שיסגאל, היית צריך להיות נראה יותר יפה ומתוקן'". אם כה אמר צדיק וקדוש כמו הגר"א זצ"ל מה נענה אנו אבתריה.

ועכ"פ בזה מיושבת כוונת המדרש, שהיראה היא המביאה לידי מידות טובות, ועל כן דווקא אברהם שהיה 'ירא אלקים' דייקא הוא נתייחד במידת החסד וההטבה.

באופן אחר יש ליישב, ע"פ מה שדקדק הח"ח ז"ל (בהג"ה שבסוף הפתיחה לספרו אהבת חסד) מן הפסוקים בפרשת עקב, שהיראה והאהבה והדביקות המה ג' מדרגות בעבודת השי"ת זו למעלה מזו, ובכדי לזכות אל כל אחת מאותן המדרגות צריך שירגיל נפשו תחילה ללכת בדרכי ה' בכל עניני המדות הטובות, להיות רחום וחנון וגומל חסד וכיו"ב. ולכל יחשוב האדם שאחרי שכבר השיג מדרגת היראה מעתה ישים כל מעייניו בעבודת היראה ולא יצטרך להתחזק בהליכה בדרכיו, וכן לגבי האהבה, לזה אמרה תורה שהליכה בדרכי ה' היא תנאי קדום להשגת כל מדרגה ומדרגה של עבודה, יעו"ש בדבריו הנשגבים. וגם לפי זה מיושב המדרש שצירף את היראה של אברהם אבינו למידותיו הטובות, שהרי המידות הן תנאי ליראה.



הגר"י אליהו משה שיסגאל זצ"ל עם חותנו הגר"מ פיינשטיין זצ"ל

#### הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו, נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א

ערב שבת	ליל שבת	יום השבת	מוצאי שבת
12:34	הדלקת נרות (18 דקות)	4:31	זמן כוכבים קטנים רצופים (5.5 מעלות) 5:35
2:26	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	4:49	ע"ב דקות 6:03
2:50	זמן קר"ש (לערבית לפני הסעודה)	5:30	צאה"כ ר"ת לחשבון 16 מעלות 6:17
4:15	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	6:04-7:04	אכטיל (צ' דקות) 6:21

א. בגליון לפרשת ויגש הובא מהג"ר רבי דוד קראנגלאס זצ"ל, משגיח בשיבת נר ישראל שדן בדיון מסירת נפש שלא להלבין פנים הנלמד מתמר אי הוי מדינא או רק מדת חסידות. ויש לציין למה שכתב המשגיח ר' דוד קראנגלאס זצ"ל בספרו שיחות חכמה ומוסר (סימן לו - מאמר 'במצוות שבין אדם לחברו' סעיפים י-יא), להוכיח שמלבין פני חברו ברבים חמור מרוצת, כי המלבין רחוק יותר מן התשובה. כמו כן הוכיח מדברי הרמב"ם (בהלכות רוצח הנ"ל) שגרמא בשפיכות דמים חמור מעבודה זרה, כי שפיכות דמים היא עבירה שבין אדם לחברו. עיי' שם.

על עיקר הנידון הראה לי הרב שרגא שמואל הלוי נויברגר שליט"א, ר"מ בשיבת נר ישראל ומחבר הספר 'לשונו הזהב' על הרמב"ם, דברי הכסף משנה (פ"ה מהלכות יסודי התורה ה"ד) שמביא מש"כ הנמוקי יוסף וז"ל: "דאפילו לפי סברת רבינו, אם הוא אדם גדול וחסיד וירא שמים ורואה שהדור פרוץ בכך, רשאי לקדש את השם ולמסור עצמו אפילו על מצווה קלה, כדי שיראו העם ולמדו ליראה את השם ולאהבו בכל לבבם" עכ"ל.

ב. ראיתי מה שהובא בגליון פרשת ויחי מספר תורת סלבודקה על ספר תהלים, בשם ספר שיחות עבודת לוי מתורת הרה"ג רבי יעקב יצחק הלוי רודערמאן זצ"ל שאין לאחים במכירת יוסף לא מעשה עבירה ולא מחשבת העבירה, וממילא נשאר רק הזכות של מכירתו, שאחי יוסף זכו לבצע את השגחת הקב"ה בעולם.

ויש להעיר על זה ממעשה של עשרה הרוגי מלכות, שגילו רבותינו ז"ל שנהרגו בעוון מכירת יוסף (עי' רבינו בחיי פ' מקץ מד, יז). ומבואר שלא היתה המכירה נחשבת כזכות.

בכבוד ובהוקרה, *יוחא אייב ליצק, בלוטמיו*

**יוספ מכירת יוסף, והאם היתה המכירה דבר טוב**

בענין מה שכתוב ב'מאור הזית' פרשת ויגש בשם החת"ם סופר, שבכיתתם של יוסף ובנימין על החורבנות היו ביום השבת, והקשר לתענית של עשרה בטבת שמתענים בו אפילו בשבת. עיי' בדרשות בית ישי מאת הג"ר שלמה פיישר זצ"ל (סימן ל) שצידד שמכירת יוסף היתה בעשרה בטבת [הערת המערכת: יל"ע ממה שדייקו חז"ל (שבת כב, א), והבור ריק שאין בו מים, ומשמע שלא היה בעונת הגשמים]. ולפי זה אפשר שאותו יוסף שגילה יוסף את עצמו לאחיו היה עשרה בטבת גם כן, שבכך יהיה מספר השנים מדויק, כ"ב שנים שלמות.

עוד רצוני לעורר על מה שמצאתי כתוב ב'עלים' פרשת ויחי מספר 'תורת סלבודקה' שמכירת יוסף היתה דבר טוב. הלא גמרא מפורשת היא בשבת (י, ב), ואמר רבא בר מחסיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. וכתבו התוס' (שם ד"ה נתגלגל) וז"ל, ואע"ג דבלאו הכי נגזר דכתיב

ועבדום וענו אותם, שמא לא היה נגזר עליהם עינו כ"כ אלא ע"י זה, שהרי ארבע מאות שנה התחילו קודם שנולד יצחק ל' שנים, עכ"ל. הרי מפורש שמכירת יוסף לא היה דבר טוב. וכל המדרשים שהביאו אינם מוכרחים כדבריהם כלל.

בברכת יישר כחכם, *לוי בלומנצ'נסקי*

**הערת המערכת:** בענין מכירת יוסף אי נחשב כדבר טוב, יש לציין למש"כ החפץ חיים (פתיחה להלכות לשון הרע) וז"ל, וגם שעיקר סיבת ירידת ישראל למצרים היתה לכתחלה על ידי זה כמו שנאמר ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם, ועל ידי זה נגזר עליו מן השמים מדה במדה שנמסר לעבד, כמו שאמר עליהם שקראין לאחיהם עבדים כמו דאיתא במדרש ובירושלימי פרק א' דפאה, הגם שהיה לו טעם להתירא על הדיבה שהביא כמו שפירשו המפרשים, עם כל זה ראה שלא הועילו לו שום היתר, עכ"ל.

\*\*\*

**שיטת הפרי מגדים בזמן עלות השחר**

במה שנשאו ונתנו הרבה בשבועות האחרונים (גליון ויגש-ויחי) בזמן עלות השחר. באתי להעיר שאלו המייחסים השיטה של ע"ב מינוט לבעל ה"חשב האפוד", המעניין שם יראה שהוא רק מעתיק השיטות בזה. ושם הביא שיש גירסא ברמב"ם שהוא שעה וחומש שוות. אבל צ"ע על החשב האפוד שהרבה להביא מהפמ"ג בסימן פ"ט, סימן רל"ג, וסימן רס"א, והשמיט דברי הפמ"ג בסימן נ"ח (א"א סק"ב). ושם מפורש שעלות השחר ע"ב מינוט קודם סוף הנץ. ולפני כמה שנים שמעתי (בשיעור מהגרפ"א פאלק זצ"ל בשיבת גיטסהעד) שהשיטה של ע"ב מינוט היא מהפמ"ג, כמפורש בדבריו להדיא שם סימן נ"ח. וא"כ קשה למה טרחו רבים וכן הרמ"ב קופמאן לייחס שיטה זו לאחרים מאוחרים. ולכן, אם כי כבר נתפשט המנהג לשער ע"פ האופק והוא משום המציאות הנראה בחוש, מ"מ קשה לדחות המנהג הישן שנהגו ע"פ גדולי הפוסקים. ועוד נכון להדגיש, שהחשב האפוד לא הכריע לגמרי ורק דן (וכמו שהביא הכותב) במצבים קשים מאד, לכן לא רצה להכריע אלא הניח מקום כדי שיוכלו אלו הדחוקים מאד שרוצים לסמוך על איזה מן הזמנים.

*למחן סלברי, סטמבורג*

**תגובת הרב משה ברוך קופמאן:** כמה מהנקודות של הרב שליט"א כבר נתבאר במכתבי משבוע העבר, אבל מכל מקום יש כאן כמה הערות חדשות לדון עליהם. ועל סוגיא של 'זמנים' נאמר הכלל שאין דיעותיהן שוות, ובדרך כלל לא יבואו אל עמק השוה.

ומכל מקום מה שהביא הרב מדברי הפרי מגדים ותמה שלא תליתי השיטה בפרמ"ג. טעמי, כי קשה לדייק שיטת הפרמ"ג בהחלט, כי בעוד מקומות משמע שלא נקט שיעור ע"ב דקות שוות. א) בספרו תיבת גמא (פרשת שלח) מבואר שחישב עלות השחר כשתי שעות קודם הנץ החמה. ב) גם מעולם לא הכריע כמה שיעור מיל, וא"כ אולי ד' מיל הוא צ' דקות. ג) בספרו המגיד על אבות (פרק ד משנה א) ציין לדברי המנחת כהן שאצלינו אין השיעור ד' מיל בין שקיעה לצאת הכוכבים. ד) גם במציאי שבת ובמוצאי י"ב דקות בענין הכוכבים ולא הזכיר שיעור ד' מיל שוות. ה) בספרו נועם מגדים אף פעם לא הזכיר שיעור ד' מילין למוצאי שבת שיעור כוכבים. ו) ובעיקר דבריו בסימן רס"א לכאורה אינם מוכרחים שאין הד' מיל משתנה, כי שמא כוונתו לומר שזמן תחילת השקיעה לא ישתנה כי תלוי במציאות ואין שיעור לקבל שבת קודם, אבל מעולם לא דיבר על הזמן בין שקיעה לצאת הכוכבים אם הוא משתנה. ובענין זה יש לציין למה שכתב בדרכי תשובה (יו"ד סימן צב ס"ק מד בסופו) "יותר נכון שהפרי מגדים בשפתי דעת חזר בו ממה שכתב בהנהגות הנשאל או להיפך וכו', כי נודע שכן דרך הפרמ"ג לחזור מפסקיו לפעמים ממקום אחד למקום השני", ועדיין הדבר צ"ע.

ובעיקר הנידון שעוררתי עליו במאמרי הנ"ל, הראני ידידי הרב יהודה א. גובריץ שליט"א מה שכתוב בקובץ הלכות (הלכות) שבת חלק א עמ' תשב בן קשה הערה א ד"ה ולענין וז"ל, ולענין

עלות השחר, הנה אף שלדעת הגר"א בוודאי הוא קודם ע"ב מינוט לפני הנץ במקומו וכמבואר בדבריו, ואף להמנחת כהן יש לומר דמשך זמן שקיעה עד צה"כ אינו שוה למשך זמן עלות השחר עד הנץ, ויש לומר שהוא יותר מד' מיל. מכל מקום הא מיהת דלר"ת הרי הוא ודאי לכל היותר ד' מיל קודם הנץ. וכבר נתבאר שמעולם לא שמענו להחמיר אליבא דר"ת ביותר מע"ב מינוט מדינא. לכן סומכים העולם לענין תעניות שהוא דרבנן בעלמא על שיטת ר"ת ואוכלים עד ע"ב מינוט קודם הנץ אף במקומו, והנח להם לישראל, עכ"ד.

הרי אכילה בבוקר עד ע"ב דקות היא אך ורק לר"ת להקל, ולא לפי שיטת הגר"א והגאונים וגם לא לפי המנחת כהן, נמצא שקמה וגם ניצבה כל מה שכתבתי, שאלו האוכלים לפני כלות ד' מילין בערב נמצא שאין מתענים בין למר ובין למר, וממה נפשך לא התענו.

ועוד העירני ידידי הרב שמואל יעקב פפרמאן שליט"א שכמו כן המקור שמביאים משו"ת משנת רבי אהרן (סוף סימן ב) שעלות השחר הוא ע"ב דקות שוות, גם שם מוכיח מרן זצ"ל שצאת הכוכבים בע"ב דקות הוא כשיטת ר"ת, שאם לא כן [ונחשוב צאה"כ לפני הד' מילין] נמצא שאין הנשפים שוים ואין חצות באמצע היום, ואי אפשר לחשב שעות זמניות כהמג"א. א"כ גם זה הוכחה לדברינו שתלוי זה בזה.

\*\*\*

**אמירת מזמור שיר קודם התפילה ותפילה לדוד אחר התפילה**

מה שהעיר ידידי הרב שלמה לעפקאוויטץ שליט"א (גליון ויגש), שלפי דברי הרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א שהוספת מזמור שיר לנוסח התפילה היתה ע"פ 'החסידים', א"כ למה נתפשט מזמור זה אצל ההמון ואילו מזמור פ"ו בסוף התפילה שהוא ג"כ מתקנת האריז"ל לא נתפשט. ובאמת הדבר הפלא ופלא, כי כבר נזכר מזמור פ"ו אחר התפילה בדברי הטור, והאר"י הזהיר מאוד לאמר, והוא גם בסידור יעב"ץ אף שהיה נוסחו אשכנז. לעומת זה אמירת מזמור שיר קודם התפילה אין לו מקום כלל בנוסח אשכנז כי עיקרו נתקן אחר אמירת הודו כפי נוסח ספרד (כמו שהעירו בסידור אזור אליהו). ובפרט בשעת הדחק מוטב שיאמרו סדר קרבנות מאמירת מזמור שיר שאינו אלא השלמה מענין הקרבנות לפי כמה מפרשים. גם מה שהוסיפו קדיש עבור זה אין לו מקור כי ענין קדיש לפני פסוקי דזמרה הוא ע"פ האר"י כמש"כ המג"א, וא"כ דינו בקדיש אחד אחר קרבנות, ומזמור שיר הוא חלק מפסוקי דזמרה ואין אומרים קדיש אחריו וכמו שהוא בנוסח ספרד שמשם מקורו. אלא שבספר יסוד ושורש העבודה הגדיל ענין אמירת מזמור שיר כנודע שבספרו הוסיף כמה דברים מגנוס החסידים. וליישב קצת, כי מצינו בסוף התפילה שהעולם יוצאים דחופים והשעה דחוקה ושכחי יוצאין, לכן אין זהירים באמירות בסוף התפילה. ולכן קטורת אין אומרים בנוסח אשכנז אף שאומרים אותו בסדר הקרבנות, כי בסוף התפילה ממהרין למלאכתם. ובאמת מלפנים היה מנהג אשכנז ופולין שאומרים אחר התפילה עוד מזמור אחד כגון פ"ג או ע"ט, וברגלים היו אומרים מזמור אחר לכבוד היום המיוחד להיו"ט, ואילו היום כמעט נשכח דבר זה זולת בר"ח ובחנוכה שאומרים ברכי נפשי ומזמור שיר חנוכה. ועדיין יש להקשות, שאפילו בהרבה מקומות שמתפללים נוסח ספרד עדיין מדלגים על מזמור פ"ו, והלא כל סדר התפילה שלהם מיוסד ע"פ הנהגת האר"י אפילו בשינוי נוסחאות מהאשכנזים, וא"כ למה יגרע מזמור זה שהאר"י עצמו הזהיר לאמר להוריד השפע אחר התפילה.

*אלף ברוך קופמאן*

ויהי כל נפש יצאי ירך יעקב שבעים נפש (א, ה).

**שבעים בישראל** ידוע ששבעים נפש שירדו למצרים הם כנגד שבעים האומות ובאומות (רש"י דברים לב, ח). וכתב המהר"ל (גבורות ה', הלכות יין נסך ואיסורו) שהתחלת כלל ישראל היתה דוקא במספר זה של שבעים, ומטעם זה הושלם מנינם לשבעים דוקא בו ברגע שבאו למצרים על ידי לידת יוכבד בין החומות (רש"י בראשית מו, כו), "כי נגזר על ישראל שיהיו גרים במצרים, ואם היו שבעים נפש קודם בואם למצרים הנה כבר היה התחלת ישראל מבלי גירות במצרים וכו'".

וכעין זה מבואר ברמב"ן על הפסוק "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל" (במדבר יא, טז), ששבעים ראשי ישראל כנגד שבעים אומות. והרחיב הרמב"ן שמצינו כמה ענייני 'שבעים' באומות העולם: [א] שבעים אומות (בראשית רבה סו, ח). [ב] שבעים לשון (סנהדרין יז, א). [ג] שבעים שרים ומזלות למעלה כנגד השבעים אומות. [ד] שבעים פרי החג (סוכה נה, ב). [ה] שבעים מלאכים הסובבים לכסא הכבוד שלהם אמר הקב"ה בואו ונבלבל לשונם (פרקי רבי אליעזר פרק כד).

ולעומת כן מצינו אצל ישראל: [א] שבעים שופטי ישראל. [ב] שבעים זקני ישראל במתן תורה (שמות כד, א). [ג] שבעים סנהדרי גדולה, והנשיא על גביהם כמשה רבינו. [ד] ע"ב אותיות בשם הגדול המפורש, כנגד השרים [דהיינו ע' שרי האומות והמלאך מיכאל שר ישראל - טיב ירושלים בשם ר"מ אבוסאלה וביאור הלבוש] והשם המיוחד שהוא אדון יחיד על כולם.

וביאר הרמב"ן שמספר שבעים הוא "מספר שלם", ולכן צריכים שבעים זקנים "כי המספר הזה יכלול כל הדעות בהיותו כולל כל הכחות, ולא יפלא מהם כל דבר".

**מספר שבעים בענינים ומצינו במדרש** (במדבר רבה יד, יב) **רבים - דברי המדרש** שהנשיאים הקריבו שבעים שקל בשקל הקודש (במדבר פרק ז) כנגד שבעים אומות, וכן כנגד עוד דברים רבים שהם במספר שבעים, ואלו הם (כלשון המדרש):

[א] **מספר הפסוקים לפני ארירת הנחש, והמון**. א"ר פנחס שני אויבים לא נארו עד שהשלים עליהם שבעים פסוקים: הנחש, והמון הרשע. הנחש, מבראשית עד ארוך אתה מכל הבהמה שבעים פסוקים. המון, מאחר הדברים האלה גדל המלך וגו' עד ויתלו את המן שבעים פסוקים.

[ב] **מספר השמות עד פרשת הנחש**. שבעים שמות הקדושים מן בראשית עד פרשתו של נחש.

[ג] **לידת אברהם**. שבעים שנה שהיו לתרח כשהוליד לאברהם (בראשית יא, כו).

[ד] **ימי בכיה על יעקב**. שבעים ימים שבכו את יעקב החסיד שנאמר (בראשית ג, ג) "ויבכו אותו מצרים שבעים יום".

[ה] **ימים טובים**. שבעים ימים טובים שנתן הקב"ה לישראל: ז' ימי הפסח וח' ימי החג, וראש השנה, ויום הכפורים וחג שבועות שנים, וחמשים שבתות יש בשנת החמה - הרי שבעים.

[ו] **שבעים שמות של הקב"ה**. [מצאתי פירוט השמות במדרש זוטא (שיר השירים א), ואלו הן: א] עליון, [ב] רם, [ג] נשא, [ד] נשגב, [ה] נפלא, [ו] גדול, [ז] גבור, [ח] עזוז, [ט] הוד, [י] הדר, [יא] נורא, [יב] ישר, [יג] אדיר, [יד] צור, [טו] תמים, [טז] נאמן, [יז] טוב, [יח] חסיד, [יט] צדיק, [כ] קדוש, [כא] טהור, [כב] קנא, [כג] נוקם, [כד] נוטר, [כה] בעל חימה, [כו] נאה, [כז] צח, [כח] אדום, [כט] אה, [ל] רחוק, [לא] קרוב, [לב] איש, [לג] שומר, [לד] ראשון, [לה] אחרון, [לו] אריה, [לז] נשר, [לח] רועה, [לט] תפוח, [מ] מור, [מא] אשכול הכופר, [מב] עיר, [מג] מגדל, [מד] שופט, [מה] מלך, [מו] מסתתר, [מז] יוצר, [מח] בורא, [מט] גומל, [נ] בונה, [נא] קורא, [נב] רועה, [נג] ה', [נד] אלהים, [נה] אהיה אשר אהיה, [נו] צבי, [נז] עופר האילים, [נח] חנון [נט] רחום, ע"כ. וחסר י"א מן המנין, וצ"ע.]

[ז] **שבעים שמות של ישראל**. [במדרש זוטא שם פירט השמות: א] ישראל, [ב] ישרון, [ג] בכור, [ד] נער, [ה] רך, [ו] יחיד, [ז] ילד, [ח] אח, [ט] רע, [י] אהוב, [יא] בן, [יב] עבד, [יג] עם, [יד] גוי, [טו] לאם, [טז] בת, [יז] רעיה, [יח] כלה, [יט] אשת נעורים, [כ] יהודים, [כא] עברים, [כב] אריה, [כג] אפרתים, [כד] נחש, [כה] אליה, [כו] זאב, [כז] שור, [כח] ראם, [כט] כרם, [ל] נטע שעשועים, [לא] גן ועול, [לב] פרדס, [לג] מעין חתום, [לד] ידיד, [לה] גאולים, [לו] קדושים, [לז] ממלכת כהנים, [לח] צבאות, [לט] משרתים, [מ] אלהים, [מא] אדונים, [מב] עליונים, [מג] אגודה, [מד] אישים, [מה] עדה, [מו] קהל, [מז] אילי הצדק, [מח] תמר, [מט] אגוז, [נ] ענבים, [נא] תאנה, [נב] רמון, [נג] נחלה, [נד] סגולה, [נה] יונה, [נו] צבור, [נז] בני אל חי, [נח] אישון, [נט] עגלה, [ס] פרה, [סא] תולעת, [סב] אם, [סג] חכמים, [סד] גבורים, [סה] צדיקים, [סו] חסידים, [סז] ישרים, [סח] קרובים, [סט] ענוים, [ע] תמימים.]

[ח] **שבעים שמות של התורה**. [במדרש זוטא שם פירט השמות: א] ראשית, [ב] קנין, [ג] חכמה, [ד] מוסר, [ה] בינה, [ו] צדק, [ז] משפט, [ח] מישרים, [ט] ערמה, [י] דעת, [יא] מזמה, [יב] לקח, [יג] ירושה, [יד] תחבולות, [טו] משל, [טז] מליצה, [יז] חידה, [יח] תורה, [יט] יראה, [כ] ספר הברית, [כא] מלחמות, [כב] תמימה, [כג] טהורה, [כד] נאמנה, [כה] מחכימה, [כו] משיבת נפש, [כז] מאירת עינים, [כח] עדות, [כט] נוצר, [ל] משמחי לב, [לא] עומדת לעד, [לב] חמודה, [לג] זהב, [לד] כסף, [לה] גזית, [לו] כלי פז, [לז] טובה, [לח] פנינים, [לט] לוית חן, [מ] ענקים, [מא] אשורית, [מב] דבש, [מג] נפת צופים, [מד] שמן תורק, [מה] מגדים, [מו] שעשועים, [מז] מועצות, [מח] אמרי אמת, [מט] נעימים, [נ] נחלה, [נא] מתוקה, [נב] עמוקה, [נג] רחבה, [נד] עטרת, [נה] אשת נעורים, [נו] אילת האבים, [נז] יעלת חן, [נח] דודים, [נט] חכמים, [ס] חלב, [סא] עץ חיים, [סב] יקרה, [סג] חרוץ, [סד] תבואה, ע"כ. וחסר ששה.]



הרה"ג ר' פנחס יהודה ליברמן זצ"ל מו"ס טיב ירושלים על רמב"ן ולב טוב על ספר חובת הלבבות

[ט] **שבעים שמות של ירושלים**. [במדרש זוטא שם פירט השמות: א] ירושלים, [ב] שלום, [ג] יראה, [ד] יבוס, [ה] גלעד, [ו] לבנון, [ז] ציון, [ח] מרום, [ט] ים, [י] כסא ה', [יא] עיר דוד, [יב] יפה נוף, [יג] הר ציון, [יד] ירכתי צפון, [טו] קרית מלך רב, [טז] מושל כל הארץ, [יז] בעולה, [יח] חפצי בה, [יט] אבן מעמסה, [כ] אפרתה, [כא] שדה יער, [כב] מנוחה, [כג] אריאל, [כד] הר מועד, [כה] יפה, [כו] בתולה, [כז] כלה, [כח] אשת נעורים, [כט] רבתי עם, [ל] רבתי בגוים, [לא] שרתי במדינות, [לב] עיר שחברה לה, [לג] בית תפלה, [לד] מגדל עדר, [לה] מצודה, [לו] ידידות, [לז] דרושה, [לח] עיר לא נעזבה, [לט] גילה, [מ] עדן, [מא] גן ה', [מב] הר מרום, [מג] ה' קדושים, [מד] עקרה, [מה] מוריה, [מו] הר גבוה, [מז] עיר היונה, [מח] קריה נאמנה, [מט] עיר הצדק, [נ] גיא חזיון, [נא] דלתות העמים, [נב] במות, [נג] נחלה, [נד] הר הקדש, [נה] הר חמד, [נו] גבעת הלבונה, [נז] עיר דוד, [נח] עיר הנגב, [נט] הר מרום ישראל, [ס] שם חדש אשר פי ה' יקבנו, ע"כ. וחסר עשרה.]

[י] **שנות דוד ואדם הראשון**. שבעים שנה שחיסר אדם משנותיו ונתן לדוד בן ישי.

**בן שבעים לשיבה** תנן (אבות ה, כא), בן שבעים לשיבה, ופירש בדרך חיים (שם) שמספר שבעים הוא מספר שלם (כדברי הרמב"ן הנ"ל), והבן שבעים הוא שלם בימיו כמו שנאמר "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" (תהלים צ, י), וזהו שיבה. וכתב עוד ששיבה מלשון שביעה, כי עתה יש לו ימים בשלימות ובשיביעה.

ובאמת מצינו מספר שבעים בשנות האדם בכמה מקומות: [א] תרח היה בן ע' כשהוליד את אברהם (בראשית יא, כו) [ב] אברהם היה בן ע' בברית בין הבתרים (במדבר רבה יד, יא). [ג] דוד המלך חי שבעים שנה, ואדם הראשון נתן לו שבעים שנה משנותיו (שם יד, יב). [ד] איוב היה בן ע' כשבאו עליו יסורין ואח"כ נכפלו שנותיו וחי אח"כ מאה וארבעים שנה (איוב מב, טז ובקובץ שיטות קמאי מועד קטן כח, א בשם רבינו שלמה בן היתום). [ה] "אמר ראב"ע הרי אני כבן שבעים שנה וכו'" (ברכות יב, ב). והענין בכלם כנ"ל שזהו שלימות שנות האדם.

ואולי זהו הביאור בהא דמצינו משך זמן של שבעים שנה בכמה מקומות: [א] גלות בבל ע' שנה (דניאל ט, ב). [ב] ימות המשיח ע' שנה לדעת ראב"ע (סנהדרין צט, א). [ג] אחת לע' שנה מלקטין יין קרוש מלול שבין כבש למזבח (סוכה מט, א). [ד] חלוון עולה אחד לע' שנה (מנחות מד, ב). [ט] גזר דין של ע' שנה (בברכות לא, ב, שבת לג, א). והענין בכלם כנ"ל שזהו משך חיי האדם.

# עלה סכנה Winter Geese

Rav Moshe Boruch Kaufman, Machon Aleh Zayis

**Sefer Chassidim** One of the prominent *Baalei Hatosafos*, Rabbeinu Yehudah Hachassid of Regensburg (1140-1217), wrote an extensive *sefer* for pious individuals titled “*Sefer Chassidim*.” It consists of hundreds of *simanim* and discusses many activities that can result in physical or spiritual harm. More well-known is the *tzavaah* of Rabbeinu Yehudah Hachassid, printed at the beginning of most new editions of *Sefer Chassidim*. In his *tzavaah* of 56 *simanim*, Rabbeinu Yehudah Hachassid entreats his descendants to refrain from certain activities. He famously advises against taking a haircut on Rosh Chodesh; taking a daughter-in-law with the same name as the mother-in-law; two brothers marrying two sisters, etc.<sup>1</sup> Some of the more fascinating and unknown practices of the *tzavaah* will be discussed in a future article, *Iy”h*.

**Shochtim Get a Portion Too** Most practices of Rabbeinu Yehudah Hachassid are not codified in the *Shulchan Aruch*. However, an interesting practice observed by some *shochtim* is. Rema in *Hilchos Shechitah* (YD 11:4) cites *Tashbetz* (#555) in the name of Rabbeinu Yehudah Hachassid and states: Some *shochtim* are careful not to *shecht* geese [some also include in this custom ducks and swans] in the months of Teves and Shevat without partaking from it. They have a tradition that during these two months, a *shochet* who *shechts* a goose at a certain hour and doesn’t eat from it is in great danger. *Shochtim* generally ate from the heart, liver, or leg of the goose. Rema is quoted by many later *poskim*, including the *Tevuos Shor*, the accepted *sefer* on *hilchos shechitah*.

**Alternate Dates** The *Taz* (YD 117:6) cites a different tradition in the name of Rabbeinu Yehudah Hachassid. According to an old *sefer* (kovetz yoshon), the danger exists only on Rosh Chodesh Teves (as well as Rosh Chodesh Iyar and Elul), only when it falls on a Monday or Wednesday. Another version applies the danger only to the fifteenth of Teves on a Sunday (as it comes out this year). Yet another version says it applies to the eighth of Teves. Contrary to Rema’s opinion, according to the tradition cited in *Taz*, the danger applies not only to the *shochet* but also to those who partake of the goose.

Rav Yaakov Emden, in his *siddur* (*Shaar Hagay*, Chodesh Shevat #5, #10), quotes directly from the *tzavaah* of Rabbeinu Yehudah Hachassid (#41), where only the month of Shevat is mentioned. He also states, based on *Tashbetz*, that one should not eat geese at all

on the eighth of Shevat (some versions read the fifth of Shevat).

The discrepancies between the months mentioned by the respective sources are great. Perhaps this is because dangerous times are generally associated with the solar calendar (such as the *tekufah*). A solar date can coincide with any day in the Jewish month of that season. Possibly, since the unknown pertinent solar date can fall anytime within the months of Teves and Shevat, the *poskim* restricted the entire two-month span.

In this week’s *parshah*, Yocheved hid Moshe Rabbeinu for three months, as it says ותצפנוהו שלשה ירחים. The *Zohar* (Volume 2, *Shemos* 12a) explains that this refers to the three months in which the world is subject to harsh judgment: Tammuz, Av, and Teves. However, some editions of *Zohar* specify Tammuz, Av, and Shevat. The first version is understandable as *churban* occurred in these months; therefore, it is the more accepted version. Rav Yaakov Emden (*Shaar Yechonyah*, Chodesh Teves #6) cites both versions and assumes that Shevat is also a harsh time, perhaps because it is the coldest of the months.



The Imrei Emes in the Reb Yehudah Hachassid Churva Shul, 1942

**Rav Yonasan Eibshutz** In his *Sefer Pleisi to the Rescue* (Y.D. 11:5), Rav Yonasan condemns observance of any of these practices, comparing them to the ways of the *Emori*. Since they are devoid of logic and nature, it is forbidden to be concerned with

them. Observing them is also a violation of “*Tamim tihyeh*” (Devarim 14:12). *Pleisi* then explains why Rabbeinu Yehudah Hachassid was concerned. In the time of Rabbeinu Yehudah Hachassid, sorcery was common. A specific practice of witchcraft involved the use of geese. Rokeach adds that at the time, people stopped eating geese entirely because they had been an object of sorcery. Since this is no longer relevant, one need not be concerned. *Aruch Hashulchan* (YD 11:11) follows *Pleisi’s psak*.

**The Goose Sings** The Gemara (*Brachos* 57a) says that one who sees a goose in a dream can look forward to wisdom, as a goose sings or quacks to everyone. Maharsha (*Sotah* 48a) explains that the goose’s sound is compared to the sound of Torah. *Pri Megadim* (in *sefer Notrikun*) adds that the undomesticated goose (אווז הבר) in Perek Shirah sings when it hears *Klal Yisrael* learning Torah.

1. Rabbeinu Yehudah Hachassid is not to be confused with Reb Yehudah Hachassid who inspired a group of European Jews to settle in Eretz Yisrael in the early 17th century. Although it’s assumed that Reb Yehudah Hachassid had good intentions, some of his followers ultimately abandoned Yiddishkeit. A century later, the famous “Reb Yehudah Hachassid Churva” shul was named after him, but it is unrelated to the *rishon* Rabbeinu Yehudah Hachassid. See *Meshichei Sheker U’misnagdehem* (pg. 682-686) by Rav Binyamin Shlomo Hamburger.



הרב מרדכי שמעון ווייס / הרב שמשון ברונונגר / הרב מרדכי שמואל יונתן בערקאוויטש ז”ל / הרב אברהם יצחק גולדברג / הרב אברהם יצחק גולדברג / הרב אברהם יצחק גולדברג / הרב ישראל הראר / הרב יחזקאל רוטשטיין